

# El combat dels febles

Edicions de 1984 publica la traducció al català d'«Els quaranta dies del Musa Dagh», de Werfel



**ELS QUARANTA DIES DEL MUSA DAGH**

Franz Werfel

Traducció:  
Ramon Monton

Editorial:  
Edicions de 1984  
Barcelona, 2015

Pàgines: 956

Preu: 24,50 euros

La història del poble armeni es compta per mil·lennis. Armènia era coetània de les més antigues civilitzacions del món, tenia per veïnes Babilònia i Assíria, i entre les seves fronteres naixien el Tigris i l'Eufrates. El lloc estratègic que ocupa al sud-oest d'Àsia, enmig de grans imperis expansius i fanàtics, expliquen el seu destí desventurat. Acumula a l'esquena un llarg seguit de persecucions. Aquest any es commemora el centenari del genocidi que l'estat turc va perpetrar sobre aquest poble indefens aprofitant els combats de la Gran Guerra. Per bé que es tracta del primer genocidi del segle XX, amb un milió i mig de víctimes i més de vuit-cents mil deportats, no ha tingut el ressò que seria desitjable, ni és reconegut per tots els estats. L'escriptor txec Franz Werfel, amic de Kafka i de Rilke, casat amb la vídua de Gustav Mahler, va ser el primer a donar-ne un testimoni literari. Va crear una obra monumental, *Els quaranta dies del Musa Dagh* (1933), en veure a finals dels anys vint uns nens armenis mutilats i afamats treballant en uns telers de catifes a Damasc. Edicions de 1984 té el mèrit d'editar, en una excel·lent traducció de Ramon Monton, aquesta obra immensa, de caràcter èpic i místic, que desenterra de l'oblit la tragèdia armènia i lloa la seva resistència en un dels llocs on es va produir: el Musa Dagh.

## Escriptor centreeuropeu

Franz Werfel és un novel·lista, dramaturg i poeta txec de parla alemanya. En aquesta novel·la gegant, feta amb una prosa elegant i acurada, ressegueix el conflicte històric en tot detall, descriu el desesparament armeni en tota la seva cruïlla, però no es limita a escriure una crònica dels fets. Amb tota la força de la literatura, recrea la humanitat latent que roman sota aquest conflicte: parla dels sanguinaris militars, però també dels pobres camperols turcs que lamentaven el tracte que el govern d'Istanbul donava als seus germans armenis, parla del desarrelament

que sentien els metges, farmacèutics i professors que havien estudiat a Europa, dins la racionalitat europea, i patien la indolència oriental, de com els religiosos armenis –cristians enmig de musulmans– patien pel seu poble, descriu l'angoixa íntima de les dones, silenciosa, conscients del drama que vivien i la tragèdia que els esperava –ser violades abans de ser assassinades–, parla de com els nens i els adolescents vivien el conflicte com un joc i una tragèdia alhora, i tot això en una narració continguda, que descriu la bellesa, l'amor i l'horror amb una força que arriba al moll de l'os del lector, com quan descriu la llarga fila humana de la deportació que avança pels camins polsegosos “vacil·lant com un cuc moribund, una eruga fosca de potes tremoloses” cap al desert de Mesopotàmia, on els deportats moriran d'inanició.

## Novel·la atemporal

La novel·la és d'una riquesa i bellesa coral extraordinàries, amb una gran profunditat psicològica, amb un control dels temps admirable, amb constants canvis d'escena, amb imatges del Musa Dagh i del paisatge plenes de poesia, i sempre amb un ritme i

## Perfil

Franz Werfel va néixer el 1890 a Praga i va morir el 1945 a Beverly Hills, als Estats Units. Està considerat un dels portaveus de l'expressionisme. Va ser un autor en llengua alemanya i va publicar, entre el 1911 i el 1946, nou novel·les, set reculls de relats, tretze obres de teatre, un assaig i set llibres de poemes. Durant les dècades dels anys vint i trenta, les seves novel·les i obres de teatre van tenir molt d'èxit, si bé, com ha passat a altres escriptors, ell preferia donar més importància a la seva obra poètica.



un alè intens, que fan que el lector no vulgui abandonar la lectura al llarg de les nou-cents cinquanta-sis pàgines de la novel·la. Per la seva condició de jueu, Werfel era molt sensible a la persecució d'un poble com l'armeni, que també basa la seva identitat en la cultura. Potser per això, *Els quaranta dies del Musa Dagh* aconsegueix ser un text atemporal, shakespearà, que tothom hauria de llegir.

El va redactar entre el juliol del 1932 i el març del 1933, en aquells temps foscos en què les costures de la civilització europea es desfilaven per tot arreu. Parla dels armenis però, alhora, parla també d'ell mateix i d'Europa, confessa la seva desesperació en un llenguatge codificat: reflecteix la condició d'un intel·lectual jueu austríac recreant l'ànima d'un poble perseguit. Quan descriu les primeres impressions dels armenis en saber que comencen les



**Werfel va escriure la novel·la entre el juliol del 1932 i el març del 1933, en aquells temps foscos en què les costures de la civilització europea es desfilaven per tot arreu**

**L'autor Franz Werfel** va néixer a Praga el 1890 i va morir a Beverly Hills el 1945  
ARXIU



tat dels seus pares i avis el faran artífex i líder de la resistència al Musa Dagh.

A través de l'actitud europea de Bagradian confrontada a la dels seus compatriotes, Werfel ens fa veure les coses essencials tant de la cultura europea com de l'oriental, i ens ensenya el caràcter del poble armeni: apassionat, amb una cultura popular mil·lenària, de belles tonades, púdica, conreada per homes de grans ulls ametllats. La relació entre els tres membres de la família Bagradian anirà canviant, intensificant-se, fins i tot en la llengua, pare i fill abandonaran el francès de la mare per parlar-se en armeni, i el lligam cada cop serà més estret: "Juliette sabia que entre Gabriel i el seu fill hi havia un tipus de relació tan profunda com tímida, cosa que li resultava sorprenent. Stephan, que en general era sorollós i apassionat, davant de Gabriel es quedava silenciós, mentre que Gabriel mantenia davant de Stephan una actitud estranyament reservada, seriosa i taciturna. Tots els anys que havien passat a Europa devien haver atenuat l'ànima asiàtica dels dos Bagradian, però no l'havien sufocat del tot." La tragèdia que aniran vivint els lligarà al destí armeni molt més del que mai haurien desitjat.

### La majestuositat de la muntanya

El poble on viuen és al peu de la muntanya de Moisès. Quan comencen les primeres deportacions, Bagradian es mira la muntanya salvatge i virginal de la infantesa com la fortalesa inexpugnable que és. Aquella terra natal, apamada, coneguda alzina a alzina, roca a roca, gorja a gorja, és un refugi ideal: "El Musa Dagh continuava tan tranquil com sempre. Cap indicatiu dels tràgics esdeveniments que es produïen no penetrava en aquella vall. La pàtria, que de vegades encara considerava una llegenda infantil mig oblidada, retenia Gabriel amb una força irresistible." La muntanya, plena de fonts i llocs amagats, els protegirà. Certament, el cel, el mar, les roques, el foc, totes les forces de la naturalesa prendran partit pels armenis, com si fos la Troia homèrica. Els cinc mil armenis van resistir en el Musa Dagh cinquanta-tres dies. Werfel els arrodoneix a quaranta, com diu el títol de la novel·la, emulant així els quaranta dies que va durar el diluvi universal, com si el Musa Dagh hagués estat l'arca de Noè.

Un punt àlgid de la novel·la és la trobada entre l'alemany Johannes Lepsius, un missioner protestant que vol intercedir a favor del poble armeni, i el ministre turc de la guerra Enver Pasha. La impotència i desolació de l'alemany és esfereïdora, i fa veure la lluita entre l'humanisme i la barbàrie. El govern turc anomenarà el genocidi "la qüestió armènia", com més tard el Tercer Reich anomenarà el seu "la qüestió jueva". Es tracta en tots els casos d'*enemics* a l'interior d'un estat, minories que queden desprotegides, devorades pel poder

absolut del Leivatan, que lluiten en nom de la dignitat, sabent que el combat està perdut. És la gran dificultat de pertànyer a un poble perseguit. A la novel·la, el metge diu: "Abans mésbatussava sovint amb Déu perquè es pot ser rus, turc o hotentot, però no és possible ser armeni. Ser armeni és impossible..."

No acaba de sorprendre del tot que l'obra més coneguda sobre el genocidi armeni sigui escrita per un jueu centreeuropeu el 1933, el mateix any que Hitler ascendia al poder, i que fos llegida pels jueus del gueto de Varsòvia durant el seu captiveri. Ossip Mandelstam i Vasili Grossman també en parlaran, i a casa nostra Maria Àngels Anglada narra l'exili d'una mare i un fill armenis a *El quadern d'Aram*. Malgrat aquests i alguns altres textos, no és un tema gaire tractat literàriament. Per això, encara és més de celebrar l'edició catalana d'aquesta novel·la, perquè una cultura també es mesura per empreses ambicioses com la traducció d'aquesta obra. És una manera de lluitar contra el que Charles Aznavour, el cantant francès d'origen armeni, en la cançó que dedica als seus avantpassats denuncia: "*Ils sont tombés pudiquement sans bruit, par milliers, par millions, sans que le monde bouge.*"

## Recrea l'ànima d'un poble perseguit

Hi ha una qüestió de fons que surt a la novel·la. Per què ens volen massacrar? No és només ser cristians enmig de musulmans o que vulguin aliar-se amb els russos. Els turcs acusen els armenis de ser arrogants. Els fills d'Armènia estimen la cultura i el progrés. Al Musa Dagh s'enduen el material didàctic perquè els nens continuïn aprenent. Bagradian mateix dirà: "Nosaltres els armenis sempre presumim de superioritat intel·lectual; per això hem exasperat tant els nostres enemics." És un poble de copistes i de grans biblioteques. Kapucinski explica molt bé la supervivència que representa la cultura per ells: "La consciència armènia sempre ha estat acompanyada per l'amenaça de l'aniquilació. I per això la necessitat imperiosa de sobreviure, la necessitat de salvar el món propi. Com que no el poden salvar amb l'espasa, si més no que sobrevisqui en la memòria. S'enfonsarà el vaixell, però que quedi el diari del capità." I aquesta novel·la magnífica de Werfel potser és un fragment més d'aquest diari, l'autor txec ens regala una pàgina més de la història d'un poble digne i amb voluntat de sobreviure. Com el nostre. \*

deportacions, diu: "La seva misèria real no era ni la meitat d'intensa que la sensació de profund anorreament nascuda d'una experiència d'horror hereditari i que es remuntava als temps remots en què el seu poble havia hagut de lluitar per tenir dret a una existència sedentària i segura."

### Camí de puresa

El protagonista, Gabriel Bagradian, inspirat en l'històric Moses Der Kalousdian, és un armeni de bona família format a Europa. A causa de la Gran Guerra, torna a la seva terra natal, amb la seva dona francesa i el seu fill. Davant la tragèdia que es va covant, pateix una transformació espiritual que el despulla de les capes d'intel·lectualitat i de cultura apreses, de caràcter més abstracte, per arribar a una purificació d'ell mateix, del seu lligam íntim i carnal amb el destí del seu poble. El coratge here-